

Отже, прогнозування розвитку ріпаківництва в Україні, його координація та науково-методичне забезпечення здійснюються через розробку і прийняття багатьох науково-виробничих програм. Головне завдання полягає в організаційному забезпеченні виконання, фінансовому підкріпленні та належному контролі за їх виконанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 26.09.2003 №1094 «Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини».
2. Програма розвитку виробництва дизельного біопалива на період до 2010 року, Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] / Режим доступу: [<http://www.minagro.gov.ua/map/?pg=11>]
3. «Програма розвитку ріпаківництва на 2008–2015 роки» 21 лютого 2006 року, Міністерство аграрної політики та продовольства [Електронний ресурс] / Режим доступу: [<http://www.minagro.gov.ua/map/?pg=11>]
4. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 647 с.
5. Вишнівський П.С. Ефективність вирощування ріпака / П.С. Вишнівський // Економіка АПК. – 2002. – №9. – С. 101–104.
6. Щербаков В. Перспективи виробництва ріпаку в Україні / В. Щербаков, І. Фесенко, С. Неруцький // Пропозиція. – 1999. – №11. – С. 28–29.

УДК 377.145

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА

Балацький Є.О., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

В статье рассмотрены теоретические подходы к трактовке сущности бюджетного потенциала города, определены его основные составляющие и осуществлено экономико-математическое моделирование количественной характеристики бюджетного потенциала города.

Ключевые слова: потенциал, бюджет города, экономико-математическое моделирование.

In the article theoretical approaches to the interpretation of city budgetary potential are considered, its main components are determined and economic-mathematical modeling of quantitative characteristics of city budgetary potential is carried out.

Key words: potential, city budget, economic and mathematical modeling.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. зумовила необхідність акумуляції всіх можливих ресурсів держави і органів місцевого самоврядування для подолання її наслідків та проведення структурних перетворень в економічній системі міст України, що відповідають отриманому досвіду. Виходячи з цього, з метою подальшого розвитку суспільства та стабілізації діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання набуває актуальності визначення можливостей органів місцевого самоврядування акумулювати на визначеній території необхідний обсяг фінансових ресурсів, тобто бюджетного потенціалу міста. Таким чином, набуває необхідності розробка відповідного науково-методичного забезпечення оцінки бюджетного потенціалу міста на основі визначення його основних складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій і методичній літературі питанням визначення та регулювання фінансового потенціалу територіальних одиниць в цілому та його складовій – бюджетному потенціалу – зокрема присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Воробйова В. [2], Zenchenko С.В. [3], Іоненко К.В. [4], Конярова Е.К. [5], Кулешова І.П. [6], Пасічник Ю.В. [7], Пушак Я.Я. [9] та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Зважаючи на той факт, що повноцінне використання бюджетного потенціалу неможливе без кількісної оцінки даної характеристики, актуальності набуває розробка відповідного науково-методичного підходу до визначення бюджетного потенціалу міста шляхом визначення різниці між фактичним значенням його складових та їх оптимальним рівнем.

Мета дослідження. Метою роботи є ідентифікація економічної сутності бюджетного потенціалу міста та проведення формалізації етапів його визначення.

Основні результати дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить не тільки відсутність у сучасній науковій літературі єдиного підходу до трактування поняття, але й засад щодо його кількісної оцінки. Так, Зенченко С.В. визначає «бюджетний потенціал» як максимально можливі видатки, які може дозволити собі бюджет з огляду на власну дохідну частину, а також вказує на те, що його доцільно розглядати з точки зору отриманих податкових платежів та ефективності їх використання [3]. Тобто, це поняття визначається як можливість отримати кошти до бюджету відповідно до максимальних потреб, що, на нашу думку, значно обмежує економічну сутність розглянутої категорії та не окреслює інших його складових. Незрозумілим при цьому залишається питання, чому потенціал рекомендується трактувати через видатки.

В свою чергу, російський науковець Конярова Є.К. визначає бюджетний потенціал як суму умовно-власних доходів, отриманих від суб'єкта Російської Федерації (доходи за винятком трансфертів), і доходів федерального бюджету, що надійшли з території суб'єкта РФ [5]. На нашу думку, ідентифікація бюджетного потенціалу як вже отриманих доходів, тобто факту, що відбувся, а не можливостей значно звужує змістовне навантаження цього поняття і, в результаті, не дозволяє провести його комплексне дослідження.

Воробйова В. розглядає категорію «бюджетний потенціал» через можливий обсяг доходів, що можуть бути стягнуті у вигляді місцевих податків і зборів з суб'єктів господарювання [2]. При цьому автор обмежує базу потенціалу, з одного боку, лише податками і зборами, а з другого – лише суб'єктами господарювання.

Певна група вчених [6, 9], розглядаючи основні теоретичні засади «бюджетного потенціалу регіону», виділяє його зовнішню і внутрішню складову та резерви до їх зростання. Так, внутрішній існуючий бюджетний потенціал регіону визначений як доходи бюджету, що сформовані в результаті фінансово-економічної діяльності господарюючих суб'єктів та населення даної територіальної одиниці. В свою чергу, невикористаний внутрішній бюджетний потенціал розглядається як сукупність можливостей щодо залучення додаткових доходів, які практично могли б бути отримані від господарюючих суб'єктів та населення відповідного регіону.

Існуючий зовнішній бюджетний потенціал територіальної одиниці формується на основі суми доходів, які поступають з державного до регіонального бюджету у вигляді трансфертів і використовуються з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Формування зазначених фінансових потоків відбувається в результаті фінансово-економічної діяльності господарюючих суб'єктів та населення на всій території України. Невикористаний зовнішній потенціал характеризується як можливість зростання дохідної частини державного бюджету та подальшого перерозподілу їх визначеної частини до бюджетів регіонального рівня.

Таким чином, Кулешова І.П. [6], Пушак Я.Я. і Пушак Г.І. [9] додержуються думки про те, що «бюджетний потенціал регіону» є сумою внутрішнього та зовнішнього потенціалів, які вже існують, а також резервів, що можуть бути залучені для їх зростання в наступних періодах. На наш погляд, віднесення фінансових ресурсів, які надходять до бюджетів міста за допомогою трансфертної політики держави є некоректним, оскільки доходи, отримані за рахунок трансфертів, характеризують здатність економічно-розвинутих територій дотувати депресивні регіони. Ми вважаємо, що бюджетний потенціал міста характеризується здатністю до підвищення наповненості бюджету тільки за рахунок акумуляції фінансових ресурсів, отриманих від суб'єктів господарювання і населення, діяльність яких здійснюється безпосередньо на даній території, та підвищення організаційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Нами з метою більш повного розкриття сутнісної характеристики поняття «бюджетний потенціал міста» пропонується провести формалізацію цієї категорії за допомогою використання інструментарію економіко-математичного моделювання. Так, розглянемо послідовність етапів реалізації методики надання кількісної характеристики даного поняття, особливість якої полягає в таких аспектах:

- урахування змісту поняття «потенціал міста» як невикористаних можливостей шляхом визначення різниці між фактичним значенням обраної (в рамках даного дослідження) характеристики та оптимальним рівнем;
- виокремлення трьох ключових параметрів ідентифікації бюджетного потенціалу міста, які не лише зіставляються між собою, але й виступають комбінацією більш простих характеристик;
- проведення оцінювання потенціалу міста в межах розгляду основних складових бюджету на основі розрахунку інтегральної кількісної характеристики методом І. Никовського [1, 8].

Оскільки розроблений науково-методичний підхід є універсальним і може використовуватися для визначення бюджетного потенціалу будь-якої територіальної одиниці, розглянемо його в загальному вигляді.

Отже, на *першому* етапі запропонованого підходу проводиться формування інформаційного забезпечення подальшого дослідження, яке враховує, по-перше, основні напрямки визначення кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста, а по-друге, показники їх опису та статистичні дані в розрізі аналізованого об'єкта. В своїй більшості, для аналізу бюджетного потенціалу міста можливо використовувати: напрямок 1 – податкова складова; напрямок 2 – неподаткова складова; напрямок 3 – надходження до цільових фондів. Результати реалізації цього етапу наводяться у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Основні напрямки надання кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста

Напрямок 1		Напрямок 2		Напрямок 3	
Показники	Числові значення	Показники	Числові значення	Показники	Числові значення
БП _{і1}	b_{i1}	БП _{ік+1}	$b_{ік+1}$	БП _{і1+1}	$b_{і1+1}$
...	...	...	...	...	...
БП _{ік}	$b_{ік}$	БП _{і1}	$b_{і1}$	БП _{ім}	$b_{ім}$

Примітка: показники наводяться в розрізі аналізу i -го міста.

Логічним продовженням агрегування вхідних даних виступає проведення *другого* етапу моделювання кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста – приведення показників до зів'язаного вигляду. Необхідність здійснення зазначених дій обумовлена різним характером кожного із виокремлених параметрів і вимогою їх порівнюваності між собою. Оскільки важливим аспектом цієї методики виступає врахування сутності потенціалу, провести нормалізацію показників пропонується шляхом зваження різниці між їх фактичним значенням та середнім рівнем на величину середнього квадратичного відхилення за всією групою (формула (1)):

$$\tilde{b}_{ij} = \frac{b_{ij} - \bar{b}_j}{\sigma_j} = \frac{b_{ij} - \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n b_{ij}}{\sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(b_{ij} - \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n b_{ij} \right)^2}}, \quad (1)$$

де $\tilde{b}_{ij}, i = 1..n, j = 1..m$ – нормалізоване значення j -го показника бюджетного потенціалу в розрізі аналізу i -го міста;

b_{ij} – вихідне значення j -го показника в розрізі аналізу i -го міста;

$\bar{b}_j$ – середнє значення j -го показника за всією сукупністю n міст, які включені в аналізовану групу;

σ_j – середнє квадратичне відхилення значення j -го показника за всією сукупністю.

Узагальнюючи результати проведених розрахунків на *другому* етапі методики кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста, отримуємо табл. 2.

Таблиця 2

Нормалізовані значення показників кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста

Напрямок 1		Напрямок 2		Напрямок 3	
Показники	Числові значення	Показники	Числові значення	Показники	Числові значення
БП _{і1}	$\tilde{b}_{i1}$	БП _{ік+1}	$\tilde{b}_{ік+1}$	БП _{і1+1}	$\tilde{b}_{і1+1}$
...	...	...	...	...	...
БП _{ік}	$\tilde{b}_{ік}$	БП _{і1}	$\tilde{b}_{і1}$	БП _{ім}	$\tilde{b}_{ім}$

Примітка: показники наводяться в розрізі аналізу i -го міста

Сутність *третього* етапу формалізації бюджетного потенціалу міста полягає у представленні цієї економічної категорії як певної точки у тривимірному просторі з координатами, кожна з яких виступає узагальненою кількісною характеристикою розглянутих напрямків характеристики i -го міста. Крім того, необхідно зазначити, що будь-яка з введених координат містить узагальнення показників, які здійснюють як позитивний, так і негативний вплив на інтегральну кількісну оцінку бюджетного потенціалу міста шляхом введення відповідних вагових коефіцієнтів. У той же час пріоритетність і напрямки впливу показників оцінки пропонується визначати методом експертних оцінок, який, незважаючи

на простоту у застосуванні, надає можливість отримати досить адекватні результати. Отже, математичну формалізацію цього етапу дослідження представимо у вигляді такої системи рівнянь:

$$\begin{aligned} NBP_{i1} &= \sum_{j=1}^k \alpha_j \tilde{b}_{ij} - \sum_{j=1}^k \beta_j \tilde{b}_{ij}, \\ NBP_{i2} &= \sum_{j=k+1}^l \alpha_j \tilde{b}_{ij} - \sum_{j=k+1}^l \beta_j \tilde{b}_{ij}, \\ NBP_{i3} &= \sum_{j=l+1}^m \alpha_j \tilde{b}_{ij} - \sum_{j=l+1}^m \beta_j \tilde{b}_{ij}, \end{aligned} \quad (2)$$

де $NBP_{i1}(NBP_{i2}, NBP_{i3})$ – узагальнена кількісна характеристика 1-го (2-го, 3-го) напрямків бюджетного потенціалу i -го міста;

α_j – ваговий коефіцієнт j -го нормалізованого показника для групи показників, які зі збільшенням покращують загальний рівень потенціалу міста (цей коефіцієнт може приймати або власне значення у випадку вказаного напрямку впливу, або нульове значення у випадку протилежного напрямку впливу);

β_j – ваговий коефіцієнт j -го нормалізованого показника для групи показників, які зі збільшенням погіршують загальний рівень потенціалу міста (має аналогічні попередньому коефіцієнту властивості).

На відміну від трьох описаних вище етапів, *четвертий* завершальний етап моделювання кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста потребує попереднього проведення ряду проміжних розрахунків:

- ідентифікації характеру оптимізації (спрямованість на максимізацію чи мінімізацію) в розрізі кожної узагальненої кількісної характеристики 1-го (2-го, 3-го) напрямків бюджетного потенціалу i -го міста та пошук відповідного оптимального значення;

- визначення пріоритетності напрямків надання кількісної характеристики бюджетного потенціалу i -го міста.

На основі розглянутих вище математичних перетворень в подальшому проводиться реалізація *четвертого етапу* методика надання кількісної оцінки бюджетному потенціалу міста методом І. Никовського. Так, проводиться вирішення задачі багатокритеріальної оптимізації шляхом вибору такого набору оптимальних значень узагальнених кількісних характеристик 1-го (2-го, 3-го) напрямків бюджетного потенціалу i -го міста в оптимальному компромісному плані, який би дозволяв отримати мінімальну, але гарантовану кількість переваг у процесі формування бюджету міста. Цільова функція, яка враховує всі зазначені аспекти, математично може бути представлена таким чином:

$$\min NBP_i = k_1 \left| \frac{NBP_{i1}^* - \overline{NBP}_{i1}}{NBP_{i1}^*} \right| = k_2 \left| \frac{NBP_{i2}^* - \overline{NBP}_{i2}}{NBP_{i2}^*} \right| = k_3 \left| \frac{NBP_{i3}^* - \overline{NBP}_{i3}}{NBP_{i3}^*} \right|, \quad (3)$$

де NBP_i – інтегральна кількісна характеристика бюджетного потенціалу в розрізі аналізу i -го міста;

$k_1(k_2, k_3)$ – ваговий коефіцієнт відповідного напрямку надання кількісної характеристики бюджетного потенціалу i -го міста;

$NBP_{i1}^*(NBP_{i2}^*, NBP_{i3}^*)$ – оптимальне (максимальне чи мінімальне залежно від обраного характеру дослідження) значення узагальненої кількісної характеристики 1-го (2-го, 3-го) напрямків бюджетного потенціалу i -го міста;

$\overline{NBP}_{i1}(\overline{NBP}_{i2}, \overline{NBP}_{i3})$ – оптимальне значення узагальненої кількісної характеристики 1-го (2-го, 3-го) напрямків бюджетного потенціалу i -го міста в оптимальному компромісному плані (з урахуванням одночасної оптимізації усіх розглянутих підходів).

Таким чином, запропонована методика кількісної характеристики бюджетного потенціалу міста:

- виступає тривимірною оцінкою, що дозволяє зіставити та оптимізувати різнонаправлені аспекти бюджету міста;

- дозволяє комплексно описати та врахувати вимоги до формування бюджету міста наступного планового періоду шляхом максимального залучення потенційних можливостей.

Висновки. Подальше управління потенційними можливостями бюджету міста повинне не тільки ґрунтуватися на оптимізації існуючих і розробці нових механізмів збільшення дохідної бази бюджету та підвищення функціональної спроможності органів місцевого самоврядування, а й враховувати методичні засоби визначення кількісної характеристики «бюджетного потенціалу міста». В ре-

зультаті, комплексне використання зазначених положень надасть можливість проводити максимально ефективну, зважену і обґрунтовану політику щодо управління фінансовими ресурсами міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посіб. / В.В. Вітлінський; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
2. Воробьева В. Проблемы формирования бюджетного потенциала муниципалитетов в реализации финансовой политики региона / В. Воробьева // Управленческое консультирование. – 2002. – №2.
3. Зенченко С.В. Бюджетный потенциал региона и методические подходы к его оценке / С.В. Зенченко // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2008. – № 1. – С. 186–198.
4. Іоненко К.В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Іоненко Катерина Василівна; Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2007. – 20 с.
5. Конярова Э.К. Управление воспроизводством финансового потенциала региона: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук / Э.К. Конярова. – Ижевск, 2005. – 20 с.
6. Кулешова І.П. Особливості регулювання бюджетних відносин на регіональному рівні / І.П. Кулешова // Економічний простір. – 2010. – №41.
7. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія / Ю.В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2005. – 642 с.
8. Полякова О.Ю. Моделирование системных характеристик экономики: учеб. пособ. / О.Ю. Полякова, А.В. Миллов; М-во образования и науки Украины, Харьковский гос. эконом. ун-т. – Х.: ИД ИНЖЭК, 2004. – 296 с.
9. Пушак Я.Я. Бюджетний потенціал регіону та механізм його використання / Я.Я. Пушак, Г.І. Пушак // Економічні науки. – Вип. 7 (25). – Ч. 5. – 2010. – (Серія «Облік і фінанси»).

УДК 636.033 (477)

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Яценко В.М., д.е.н., професор,

Яценко М.В., к.е.н., доцент,

Ткачук І.Й., викладач

Черкаський державний технологічний університет

В статье проведён анализ состояния мясного скотоводства в Украине. Определены объективные факторы и предложены организационно-экономические мероприятия, способствующие в перспективе развитию отрасли.

Ключевые слова: мясное скотоводство, перспектива, развитие.

In the article the analysis of the state of meat cattle breeding in Ukraine is carried out. Objective factors are determined and organizational-economic measures, which facilitate the development of the branch in prospect, are proposed.

Key words: meat cattle breeding, prospect, development.

Сільське господарство – одна із специфічних і незахищених галузей економіки України. Призначення і роль аграрного сектора полягає у забезпеченні добробуту населення і продовольчої безпеки країни. Конкурентоспроможність аграрного виробництва характеризується рівнем забезпеченості внутрішнього попиту країни за рахунок власного виробництва.

Особливе значення у забезпеченні країни продовольством має задоволення потреб населення у продуктах тваринного походження, серед яких одне з головних місць належить галузі м'ясного скотарства. Проблемам розвитку конкурентоспроможного м'ясного скотарства приділили свою увагу такі вчені, як М.Й. Малік, П.Т. Саблук, Ю.Ф. Мельник, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, В.Й. Шиян, М.В. Зось-Кіор та інші науковці, проте розвиток галузь не одержала.